

**TURIZMNING IJTIMOIIY-MA'NAVIY HAYOTGA TA'SIRI:
FARG'ONA VODIYSI TAJRIBASI ANDIJON DAVLAT
UNIVERSITETI 3-KURS TAYANCH DOKTARANTI**

Mamatazizov Faryozbek Paxlavon o'g'li

Annotatsiya: Turizm zamonaviy dunyoda inson jamiyati hayotining eng muhim sohalaridan biri sifatida shakllanib bormoqda. Ayniqsa, yurtimizda so'nggi yillarda turizm sohasiga bo'lgan e'tibor oshib, ushbu sohaning iqtisodiy, madaniy va ijtimoiy hayotga ta'siri yaqqol ko'zga tashlanmoqda. Turizm nafaqat iqtisodiy daromad manbai, balki xalqimizning boy tarixiy-madaniy merosini, milliy qadriyatlarini, o'ziga xos urf-odat va an'analarini keng dunyoga targ'ib etishning samarali vositasiga aylandi. O'zbekistonda turizmning ijtimoiy-ma'naviy hayotga ta'sirini, ayniqsa, Farg'ona vodiysi misolida tadqiq etish bugunning dolzarb vazifalaridandir. Bu hudud o'zining qadimiy tarixi, betakror tabiat manzaralari, ko'hna yodgorliklari va rang-barang madaniyati bilan ajralib turadi. Farg'ona vodiysi aholisining kundalik hayotida turizmning o'ziga xos o'rni shakllanmoqda va taraqqiyot jarayonida muhim rol o'ynamoqda.

Kalit so'zlar: madaniy meros, turizm, milliy qadriyatlar, yodgorliklar, madaniyat, daromad, sayyohlar, muloqot, infratuzilma.

Farg'ona vodiysi qadimdan hunarmandchilik, dehqonchilik, paxtachilik, bog'dorchilik, ipakchilik kabi iqtisodiy sohalar bilan mashhur bo'lgan joylardan biridir. Vodiyning har bir shahar va qishlog'ida o'ziga xos yashash tarziga asoslangan tarixiy an'analar mavjud. Bu an'analar turizm orqali saqlanib qolmoqda va yangidan-yangi ma'naviy qirralar bilan boyitilmoqda. Turizm o'z navbatida aholi hayotida yangicha ijtimoiy-madaniy muhitni shakllantirdi, bu esa yosh avlodning o'z tarixini chuqur anglashiga ham imkon berdi. Farg'ona vodiysiga tashrif buyurayotgan har bir sayyoh nafaqat tarixiy yodgorliklarni, balki zamonaviy san'at va madaniyat asarlarini ham tomosha qilishi, milliy urf-odatlarini o'rganishi, shu bilan birga, jamiyat hayotida kechayotgan islohotlar va yangilanishlar jarayonini o'z ko'zi bilan ko'rishi mumkin. Turizm yordamida milliy o'zlik, tarixiy xotira, ajdodlar merosi hamda ko'hna qadriyatlarni kelgusi avlodlarga yetkazish masalasi yangi bosqichga ko'tarildi. Farg'ona vodiysi yoshlarining o'z ona yurtiga, xalqiga, ajdodlariga bo'lgan hurmatini kuchaytirish, ular orasida milliy g'urur tuyg'usini uyg'otishda ham turizmning roli beqiyosdir. Turizm rivoji mamlakat va mintaqa imidjini oshirish, xalqaro maydonda o'zini ko'rsatishda ham ijobiy samara beradi. Tashrif buyurayotgan xorijlik sayyohlar mahalliy aholining turmush tarzini, urf-odatlarini, ma'naviy qadriyatlarini o'rganib, bu haqda xalqaro darajada tarjima qilishlari orqali milliy qadriyatlarning dunyo bo'ylab ommalashishiga zamin yaratadi. Farg'ona vodiysida turizm taraqqiyotining

asosiy jihatlaridan biri – madaniy meros ob'ektlariga, tarixiy yodgorliklarga, me'moriy ansambllarga, qadimiy masjid va maqbaralarga bo'lgan qiziqish oshganidir. Ayni paytda mahalliy aholining o'z madaniy yodgorliklariga nisbatan munosabati ham o'zgarmoqda, ular tarixga, urf-odatlariga, milliy qadriyatlarga hurmat va e'tibor bilan qarashmoqda. Turizm natijasida tarixiy va me'moriy meroslar asrab-avaylanmoqda va yangilanmoqda. Bu esa, jamiyatning ma'naviy hayotida tub o'zgarishlarni boshlab berdi. Hududdagi madaniy meroslarning asrab qolinishida aholining o'zi ham faol ishtirok eta boshladi. Bu o'zgarishlarning ildizi, avvalambor, turizm sohasidagi tub islohotlarga borib taqaladi.[1]

Turizm ijtimoiy hayotda ham bir nechta muhim ijobiy tendensiyalarni yuzaga chiqardi. Farg'ona vodiysi aholisi orasida mehmondo'stlik, ochiqlik, tolerantlik kabi qadriyatlar kuchaydi. Mahallalar o'z imkoniyatlarini namoyish eta boshladi, mahalliy ishlab chiqaruvchilar, hunarmandlar, rassom va chevaralar xalqaro sayyohlarga o'z san'atini taqdim qilish orqali iqtisodiy va ma'naviy o'sish uchun keng imkoniyatlarga ega bo'ldilar. Turizm, ayniqsa, yoshlar o'rtasida ma'naviy va ijtimoiy faollikni kuchaytirdi, yangi ijtimoiy aloqalarning paydo bo'lishiga stimul bo'ldi, yoshlar qiziqarli loyihalarda ishtirok etish, til o'rganish, madaniyat bilan tanishish imkoniyatlarini oldilar. Farg'ona vodiysida turizm rivojlanishi natijasida ijtimoiy innovatsion muhit shakllandi. Bu muhit aholining bilimga, yangilikka, yangi g'oya va tashabbuslarga o'ch bo'lib borayotganligini ko'rsatdi. Jamiytdagi ijtimoiy hayotda ham fikrlar xilma-xilligi, o'zaro hamkorlik, motivatsiya, tashabbus va faoliyatga bo'lgan e'tibor ortdi. Aholi orasida yaqin hamkorlik, birgalikda ishlash, o'zaro yordam, fuqarolik jamiyati institutlarining faollashuvi, davlat va jamiyat o'rtasida o'zaro ishonch kuchaydi. Turizm sohasi bunga hamda hududda ma'naviy hayotning boyishi, madaniy merosning asrash va rivojlantirishga bo'lgan talabda sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda.[2]

Mahalliy aholining madaniy saviyasi va tafakkuri turizm natijasida oshdi, yangi ilmiy va madaniy axborotlar almashinuvi kuchaydi. Farg'ona vodiysi yoshlari orasida zamonaviy texnologiyalar, chet tillari, axborot texnologiyalarini o'rganishga talab oshdi. Turizm maktablar, kollejlari va oliy ta'lim muassasalarida ham yangi motivatsiyalar, zamon talablariga mos o'quv dasturlarining shakllanishida muhim rol o'ynadi. Yoshlar sayyohlarni mehmondo'stlik bilan kutib olish, ularga xizmat ko'rsatishda innovatsion yondashuvlardan foydalanishga, milliy qadriyat va urf-odatlarni yanada boyitish, ularni zamonaviy talablarga moslashtirishga harakat qilmoqdalar. Bu esa, yoshlarning o'z ona yurtiga mehrini, milliy g'ururini, fidoyiligini kuchaytirmoqda. Turizmning yana bir ijtimoiy-ma'naviy ahamiyati, aholining o'zaro muloqot va totuvligini kuchaytirganidadir. Farg'ona vodiysi hududidagi ko'plab elatlar, din vakillari, millatlar va ijtimoiy guruhlar o'zaro do'stona munosabatlarni kuchaytirdilar. Mahalliy aholining mehmondo'stlik an'analarini sharaflash, tarix va madaniyatga nisbatan mehr uyg'otish, oqibatda ijtimoiy hayotda

hamjihatlik va baraka muhitini yaratdi. Sayyohlar bilan muloqotlar orqali yangi bilimlar, yangi axborotlar, zamonaviy hayot tarziga oid g'oyalar hayotga tatbiq etildi. Bu esa, nafaqat Farg'ona vodiysi, balki butun O'zbekiston aholisining ma'naviy o'sishiga xizmat qilmoqda. Yana bir jihati, turizmning davlat siyosatidagi o'rni mustahkamlanib, jamiyat hayotida o'zga davlatlar tajribasi ham o'rganildi. Farg'ona vodiysining ijtimoiy hayotida davlat tomonidan turizm sohasiga berilayotgan e'tibor natijasida ko'plab yangi mehmonxonalar, milliy taomlar markazlari, madaniy markazlar, zamonaviy yo'l infratuzilmasi, servis va xizmat ko'rsatish sohalarini rivojlantiruvchi infratuzilma barpo etildi. Mazkur infratuzilmaning rivojlanishi, aholi hayotida turizmning nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy-ma'naviy hayotdagi o'rnini sezilarli tarzda kuchaytirdi. Turizm sohasiga xos mehmondo'stlik, ochiqlik, sofdillik, xalqqa xos ezgu qadriyatlar jamiyat ongida mustahkam o'rnashdi.[3]

Turizm mintaqaning zamonaviy ko'rinishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Hududlardagi me'moriy va dizaynerlik loyihalarida milliy bezak va qo'l san'ati elementlaridan keng foydalanilmoqda. Bu esa, milliy o'zlik, ma'naviy qadriyatlar, tarixiy merosni asrab-avaylash bo'yicha o'ziga xos namunalarni yuzaga chiqardi. Mahalliy aholi orasida «madaniy turizm», «etnoturizm», «ekoturizm» kabi yo'nalishlarga qiziqish kuchaydi. Bu yo'nalishlarning rivoji, milliy qadriyatlarni muhofaza qilish, an'analarni avloddan-avlodga yetkazish, ijtimoiy hayotga bo'lgan mas'uliyat hissini oshirdi. Turizmning taraqqiyoti tibbiy, sport, ekologik, ilmiy, agroturizm sohalariga ham kirib bordi. Farg'ona vodiysidagi ko'plab ilmiy va madaniy ekspeditsiyalarning uyushtirilishi, mahalliy yoshlarning bu jarayonlarda ishtirok etishi, ularning bilim va dunyoqarashini kengaytirishda muhim ahamiyat kasb etdi. Zamonaviy hayot tarzining ijtimoiy-ma'naviy asoslarni o'zgartirishga olib kelishi, turizm sohasidagi yangilanishlar, yangi xizmat turlari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining tatbiqi, madaniy-ma'naviy meroslarni bozorga chiqarish yo'llari ham Farg'ona vodiysining ijtimoiy hayotiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda.[4]

Farg'ona vodiysida turizmning baraka va totuvlik ramzi bo'lib, xalq orasida mehr-oqibat, yaxshi turmush, o'zaro hurmat, do'stlik, birdamlik va hamkorlik muhitini shakllantirishda ahamiyati benihoya kattadir. Turizm sohasidagi o'zgarishlar va taraqqiyot, mintaqaning ijtimoiy hayotida yangi qadriyatlar, yangi ma'naviy yo'nalishlarni yuzaga chiqmoqda. Farg'ona vodiysi hayotida turizmning ortib borishi, aholining jamiyatga kirib borish, ijtimoiy jarayonlarda faol ishtirok etish, o'z yutuqlari bilan faxrlanish, madaniy hayotning boshqa tomonlaridan saboq olish imkoniyatlarini oshirdi. Farg'ona vodiysi aholisi uchun turizm – qadriyat va meros, madaniy boylik, iqtisodiy taraqqiyot hamda milliy o'zlikni anglash vositasi sifatida namoyon bo'lmoqda. Bu hududda turizmning rivojlanishi orqali ma'naviy qadriyatlar yanada mustahkamlanyapti, shuningdek ijtimoiy hayotda yangi bosqich boshlab berildi. Turizm sohasining taraqqiy etishi, ijtimoiy-ma'naviy hayotga kuchli ta'sir

ko'rsatib, Farg'ona vodiysi aholisining o'zligini anglash, tarixiy-madaniy qadriyatlarini asrab-avaylash, yosh avlod qalbida milliy g'urur va vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishda muhim rol o'ynayapti.[5]

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, turizm Farg'ona vodiysi ijtimoiy-ma'naviy hayoti uchun istiqbolli va hal qiluvchi sohalardan biri bo'lib bormoqda. Hudud aholisida madaniy o'zligini anglash, ijtimoiy totuvlik, muloqot madaniyati, ochiqlik va tashabbuskorlik ruhi kuchaymoqda. Turizm sohasiga berilayotgan yuksak e'tibor, doimiy ravishda olib borilayotgan islohotlar va modernizatsiya jarayonlari natijasida jamiyatning ma'naviy hayoti va madaniyati sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarilmoqda. Bu esa o'z navbatida, jahon miqyosida Farg'ona vodiysining yangi imidjini shakllantirish, butun O'zbekistonning turistik salohiyatini kengaytirish uchun mustahkam asos yaratadi. Turizmning rivojlanishi orqali o'zligimiz, milliy qadriyatlarimiz, madaniy va tarixiy merosimiz ko'z qorachig'idek asrab, kelajak avlodlarga yetkazilishiga imkoniyat yaratadigan kuchli ijtimoiy-ma'naviy maydon tashkil topmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurahmonov, Q. X. (2018). "O'zbekiston Respublikasi turizm sohasida islohotlarning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati." Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 4(1), 85-90.
2. Ahmedova, N. K. (2020). "Turizm sohasida hududiy rivojlanish strategiyalarining takomillashtirilishi." Innovatsion rivojlanish va ilg'or texnologiyalar, 5(2), 94-99.
3. Akramova, Sh. T. (2021). "Turizm sanoatining Farg'ona vodiysi iqtisodiy va sotsial rivojlanishidagi o'rni." O'zbekiston iqtisodiy kengashi axborotnomasi, 6(3), 78-83.
4. Axmedov, D. S. (2019). "Farg'ona vodiysida turizm sohasining ijtimoiy-ma'naviy rivojlanish muammolari." Baraka ilmiy-amaliy jurnali, 8(1), 112-118
5. Bozorova, R. S. (2022). "Farg'ona vodiysi hududida turizmni rivojlantirishning zamonaviy yo'nalishlari." Ilmiy tadqiqotlar jurnali, 11(4), 44-51
6. Jo'raev, M. S. (2017). "Turizm sohasida ijtimoiy-ma'naviy qadriyatlarning mustahkamlanishi." Sharq yulduzi, 2(70), 35-40.
7. Karimov, S. A. (2021). "Mahalliy turizm va uning Farg'ona vodiysi jamiyat hayotiga ta'siri." Yosh tadqiqotchi, 9(1), 22-29.
8. Tursunova, M. N. (2019). "Ijtimoiy-ma'naviy hayotda turizmning o'rni va ahamiyati." Zamonaviy ilmlar jurnali, 2(7), 57-62.